

ÍNDEX

- 1. INTRODUCCIÓ**
- 2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA**
- 3. CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS**
- 4. MÈTODE DE TREBALL**
- 5. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS REALITZATS**
- 6. RESULTATS I CONCLUSIONS**
- 7. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC**
- 8. INVENTARI DE MATERIALS.**
- 9. BIBLIOGRAFIA**

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

FOTOGRAFIES

PLANIMETRIES

1. INTRODUCCIÓ

La intervenció arqueològica realitzada a la Ronda de Sant Pau, 41 de Barcelona fou motivada per la necessitat de reforçar la xarxa d'electricitat a l'esmentat carrer de Barcelona. La concessió de la llicència d'obres anava a càrrec de l'empresa Fecsa-Enher i les obres foren realitzades per l'empresa Espelsa.

Les obres consistiren en l'obertura d'una rasa situada a la vorera entre els números 41 de Ronda Sant Pau i 35 del carrer Marqués del Campo Sagrado.

Atenent a l'interès arqueològic i el valor històric de la zona on calia realitzar les obres, el Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona, decidí presentar una petició per realitzar un seguiment arqueològic dels treballs, per tal de poder documentar les possibles restes arqueològiques que apareguessin al subsòl.

Cal tenir present que la zona que ens ocupa formà part de l'ager de la ciutat romana i que la Ronda de Sant Pau és part de l'antic camí de ronda de la muralla del segle XIV que envoltava la ciutat de Barcelona i que fou reforçada amb baluards en època moderna.

Un cop obtinguts els permisos sol·licitats a la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, es procedí a la intervenció arqueològica que fou adjudicada a l'empresa Atics S.L. (Gestió i difusió del Patrimoni arqueològic i històric), sota la direcció de l'arqueòloga Marta Santandreu i Valiño.

L'actuació arqueològica es realitzà sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona, seguint la normativa municipal i general en temàtica de patrimoni i fou duta a terme entre els dies 19 i 21 de novembre de l'any 2002.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El terme municipal de Barcelona s'estén a la costa Mediterrània, en una plana d'uns 5 Km d'amplada que té una extensió total de 97,62 Km². El Pla de Barcelona limita pel Sud-est amb el mar, pel Nord-oest amb la serra de Collserola (que culmina a 512 m, al cim del Tibidabo) i al Nord-est i al sud-oest amb els deltes dels rius Llobregat i Besòs.

La seva funció de capital ha estat afavorida per la seva situació geogràfica, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya central: El Llobregat (que accedeix a la ciutat a través del congost de Martorell) i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter, que ho fa a través del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada.

Barcelona és la capital del principat i els municipis que la integren són: l'Hospitalet, Cornellà de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramanet, Badalona i Montcada-Reixac.

Els orígens de la ciutat se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al Sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el Turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins de la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que restà emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat de segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impediien el creixement urbanístic de Barcelona. L'Eixample representà la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla.

La Ronda de Sant Pau caldria ubicar-la al Districte de l'Eixample, a la zona que separa el Raval del Poble Sec. La seva història, però, ha estat sempre molt lligada a la del barri del Raval, ja que la Ronda de Sant Pau, junt amb la Ronda de Sant Antoni, el carrer Pelai, la Rambla i el Paral·lel formen els límits del barri.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

El barri del Raval, ocupat des del Neolític (tal com demostren les restes arqueològiques trobades a la caserna de Sant Pau del Camp), va ser durant molts segles un conjunt d'horts que s'estenien entre el primitiu nucli urbà del Mont Tàber i la muntanya de Montjuïc.

L'existència de grans espais desocupats atraurà un nombre important d'ordres religiosos que hi construiran els seus convents. Aquests centres d'ordre econòmic i religiós es convertiran en pols d'atracció, aglutinant al seu voltant amplies zones de poblament.

Al segle XIII, les muralles romanes ja havien quedat totalment obsoletes degut al creixement de població i a l'existència d'un gran nombre de viles noves que envoltaven l'espai emmurallat. En aquests moments es feu necessària la construcció d'un nou recinte de muralles que permetés controlar i defensar aquests nuclis.

Aquest nou recinte, que tenia com a límit de Ponent la Rambla, no inclogué dins dels seus murs la zona del Raval. Aquest fet va determinar el seu caràcter com a espai per a instal·lar-hi els oficis i activitats que no podien dur-se a terme dins de l'espai emmurallat. Per altra banda, s'incrementà el nombre d'edificis destinats a serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses, com les construccions dedicades a la beneficència. Malgrat tot això, el Raval continuava tenint amplies zones desocupades i un baix nivell de poblament.

A mitjans del segle XIV, en temps de Pere el Cerimoniós, s'amplià el recinte de muralles amb la finalitat d'incloure-hi el Raval. Les obres s'iniciaren seguint la línia de l'actual carrer Pelai (des de Canaletes fins a la Plaça Universitat). A l'extrem del carrer Tallers es va obrir el Portal dels Tallers (també anomenat d'en Godai o de la Riera) l'any 1359. Des d'aquest punt, la muralla transcorria al llarg de l'actual Ronda de Sant Antoni fins el Portal de Sant Antoni (situat a l'extrem del carrer que actualment du aquest nom).

Aquest portal, construït el 1377, estava flanquejat per dues torres de planta poligonal (que rebien els noms de Sant Urbà i Sant Ivó) i durant segles fou la Porta

Triomfal de la ciutat de Barcelona i l'accés de les comitives reials, ja que estava situada en el camí que venia d'Aragó.

Des de la Porta de Sant Antoni, la muralla seguia per l'actual Ronda de Sant Pau, fins arribar al portal que duia aquest nom (situat a l'extrem de l'actual carrer de Sant Pau) i que fou bastit l'any 1389. Des d'aquest punt, la muralla continuava pel Paral·lel fins el Portal de Drassanes, anomenat després de Santa Madrona.

Durant el segle XVII l'aspecte de la muralla canvià amb la construcció dels baluards defensius que havien de protegir la muralla i els seus portals. (veure plànol adjunt)

Diferents actuacions arqueològiques realitzades a la ciutat de Barcelona han permès localitzar alguns trams d'aquesta darrera muralla al carrer Pelai (a l'alçada del carrer Balmes i a tocar de Canaletes), a la Ronda de Sant Antoni (durant el seguiment de les obres de construcció del ferrocarril metropolità), i a la Ronda de Sant Pau (sota l'edifici situat al número 6-8). Aquest últim tram es va poder excavar en extensió i el resultat d'aquesta intervenció fou la localització de 16 metres de muralla i una torre adossada.

4. MÈTODE DE TREBALL

La intervenció arqueològica realitzada a la Ronda de Sant Pau, 41 va consistir en el control arqueològic de les obres d'obertura d'una rasa que calia realitzar en l'esmentat carrer de Barcelona.

Tot i no tractar-se d'una excavació arqueològica en extensió, la metodologia de treball utilitzada en aquesta intervenció s'inspira en el mètode de registre proposat per E.C.Harris i per A.Carandini, és a dir, que les possibles restes arqueològiques que hi puguin aparèixer rebran el mateix registre que les documentades en qualsevol excavació arqueològica.

Els elements que s'identifiquen, (tant les estructures com els estrats) són registrats mitjançant una numeració correlativa sota el nom d' Unitat Estratigràfica (U.E.) que individualitza uns elements dels altres.

Cada U.E. es registra en una fitxa d'Unitat Estratigràfica en la que s'indiquen les seves característiques morfològiques i les relacions físiques existents respecte la resta d'U.E. amb que es relacionen. Aquestes fitxes han estat creades correlativament a mesura que anaven apareixent les diferents unitats estratigràfiques.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per les plantes i l'aixecament topogràfic, que es realitza quan es localitzen estructures. En aquest cas s'ha realitzat una planta general a escala 1:100 del traçat de la rasa. No han calgut seccions ni alçats per la manca d'estructures i d'una seqüència estratigràfica rellevant.

La documentació gràfica es complementa amb fotografies que deixen constància dels treballs realitzats.

Cal esmentar també, el tractament que donem al material que ens apareix durant els treballs d'excavació. Cadascuna de les peces es sigla indicant el codi del jaciment, l'any de la intervenció i la U.E. a la que pertany, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència. En segon lloc, s'inventaria el material i es dibuixen les peces que tenen una forma o una decoració prou important. En el cas que ens ocupa, s'han obviat els dibuixos, ja que cap de les peces reuneix aquestes condicions.

5. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS REALITZATS

L'actuació arqueològica que ens ocupa va consistir en el seguiment de les obres d'obertura d'una rasa situada al paviment de la vorera entre els números 35 del carrer Marqués de Campo Sagrado i 41 de Ronda de Sant Pau.

La rasa comença a tocar del número 35 de Marqués de Campo Sagrado i transcorre seguint la direcció de la façana (S-N) fins la cantonada amb la Ronda de Sant Pau, des d'on gira per arribar a l'entrada de la E.T. de Fecsa, situada al número 41 de la Ronda de Sant Pau. (veure planta general de la rasa).

El seguiment arqueològic va començar un cop els obrers ja havien marcat el traçat de la rasa (aixecant les llosetes de pavimentació de la vorera) i havien excavat uns 15 metres del tram que segueix la direcció S-N, fins a una cota màxima de 70 cm.

Els treballs es van realitzar manualment, aixecant la capa de formigó (U.E. 02) d'entre 15 i 20 cm de potència amb l'ajut d'un martell pneumàtic. Sota el formigó va aparèixer un estrat força heterogeni (U.E. 03) d'argiles vermelles barrejades amb sauló i graves que contenia material ceràmic d'època moderna. Aquest estrat s'ha vist afectat diverses vegades per les rases efectuades amb la finalitat d'instal·lar o reparar els serveis que es troben al subsòl, com a conseqüència en alguns trams hi apareixen bossades de sauló tapant els serveis que han estat instal·lats recentment.

Un cop s'havia excavat tota la rasa, es va obrir una petita cata davant del número 35 de Marqués del Campo Sagrado amb la finalitat de deixar al descobert dues antigues línies que caldrà substituir per dues de noves. Per aquest motiu, la rasa presenta una bifurcació en aquest punt.

L'estratigrafia apareguda en aquesta cata no presenta canvis rellevants, tot i que en aquest punt s'ha localitzat gran quantitat de runa i restes de material constructiu que són fruit de les rases de serveis que s'han anat practicant en aquesta zona.

Les dimensions de la rasa són de 30 metres de longitud per 40 cm d'amplada (excepte en els trams inicial i final, que tenen una amplada de 60 cm) i la cota que es va assolir és d'entre 65 i 75 cm de profunditat respecte l'actual pavimentació de la vorera.

6. RESULTATS I CONCLUSIONS

Els resultats d'aquest seguiment arqueològic han estat negatius, ja que al llarg de tota la rasa no ha estat possible localitzar estructures ni nivells arqueològics que ens puguin aportar informació sobre l'urbanisme de la ciutat de Barcelona. La resposta a aquest fet l'hauríem de buscar en la poca profunditat que s'ha assolit en l'excavació de la rasa i en el fet que ens trobem amb un sediment que ha estat remogut per diverses canalitzacions de serveis.

No es descarta que les estructures relacionades amb la muralla que envoltava Barcelona al segle XIV puguin aparèixer en una cota inferior a la que s'ha assolit (que ha estat un màxim de 75 cm respecte la cota actual del carrer). De tota manera cal tenir en compte que el subsòl d'aquesta zona ha resultat molt afectat, entre altres coses per la construcció del ferrocarril metropolità de Barcelona (ja que el túnel situat entre les parades de Paral·lel i Ronda Sant Antoni de la L2 transcorre pel subsòl de la Ronda de Sant Pau) i és possible que dites obres malmetessin les restes de la muralla.

7. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

U.E.: 01

DEFINICIÓ: Paviment actual de la vorera.

DESCRIPCIÓ: Pavimentació de llosetes de pedra de forma quadrada, que mesuren 20 cm x 20 cm x 4 cm, lligades amb ciment.

SEQÜÈNCIA FÍSICA:

Cobreix a: 02

DATACIÓ: segle XX

U.E.: 02

DEFINICIÓ: formigó.

DESCRIPCIÓ: capa de formigó d'entre 15 i 20 cm de potència.

SEQÜÈNCIA FÍSICA:

Cobreix a: 03

Cobert per: 01

DATACIÓ: segle XX

U.E.: 03

DEFINICIÓ: Rebliment d'argiles.

DESCRIPCIÓ: Capa d'argiles de color vermell amb bossades de sorres, graves i sauló i restes de material constructiu (maons i llosetes antigues). Conté material ceràmic d'època moderna.

SEQÜÈNCIA FÍSICA:

Cobert per: 02

DATACIÓ: segle XX

8. INVENTARI DE MATERIALS.

UE	NÚM FRAG.	CODI	FORM.	TIPOLOGIA	OBSERVACIONS	DIBUIX	RESTAUR.
03	5	14002	SF	FIN			
03	1	14005	SF	FIN			
03	1	14005	VO	?			
03	2	14006	SF	FIN	Vidriat plumbífer o transparent		
03	2	14006	VO	COSSI?	Vidriat plumbífer o transparent		
03	1	14006	VO	PDA	Vidriat plumbífer o transparent		
03	1	14006	VO	?	Vidriat plumbífer o transparent		
03	1	14006	PE	ESC	Vidriat verd melat		
03	3	14006	SF	FIN	Vidriat verd melat		
03	1	14006	BR	CAT	Vidriat verd melat		
03	1	14006	SF	PAT	Vidrat melat		
03	1	14006	NA	?	Vidrat melat		
03	1	14006	NA	?	Vidrat melat		
03	1	14006	VO	PLT	Vidrat melat		
03	1	14006	NA	?	Vidriat marró		
03	1	14306?	SF	FIN	Vidrat verd melat interior/polícrom exterior		
03	1	14300	FO	ESC	Ha perdut el vernís		
03	1	14300	VO	PAT	Ha perdut el vernís		
03	2	14300	SF	FIN (ESC)			
03	1	14101	SF	FIN	Ha perdut la decoraació interior.		
03	1	14300	PS	PTP			
03	1	14306	SF	FIN			
03	3	60001		MPS	2 Fragment sense forma i una falange.		
03	1	60054		MPS	Ostra.		

9. BIBLIOGRAFIA

A.A.V.V. 1991: “Introducció, Barcelonès, Baix Llobregat” Gran Geografia Comarcal de Catalunya. vol. 1. Barcelona

A.A.V.V. 1992: “La ciutat consolidada (segles XIV-XV)” Història de Barcelona, vol. 3. Barcelona.

CIRICI, A. 1985: “Barcelona pam a pam”. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: “La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla”. Barcelona i la seva Història, vol. I. Barcelona.

FABRE, J.; HUERTAS, J. M. 1989: “BARCELONA: La construcció d’una ciutat”. Barcelona.

FLORENSA, A. 1962: “Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media”. Cuadernos de Arqueología e historia de la ciudad, III. Barcelona.

GALERA, M; ROCA, F; TARRAGÓ, S. 1982: Atlas de Barcelona, Col·legi oficial d’Arquitectes de Catalunya.

GARCIA I ESPUCHE, A. 1986: “Espai i societat a la Barcelona preindustrial”. Barcelona.

HERNÁNDEZ, J.E.; MORA, G; POUPLANA, X. 1990: “Arquitectura de Barcelona”. Barcelona.

HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. 2000: “Muralla Medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques.” Actes del Ir Congrés d’Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. Igualada.

MIRÓ, N. 1999: “Memòria de la intervenció arqueològica duta a terme a la Ronda de Sant Antoni 32-34 de Barcelona”. Inèdit.

SALES, J. 2002: “Primers resultats de l’excavació d’un tram de muralla Baix Medieval de Barcelona localitzat a la Ronda de Sant Pau” Pre-actes del II Congrés d’Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. Sant Cugat del Vallès.

Atics

Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric

FOTOGRAFIES